

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В РАМКАХ ЄВРОРЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто проблеми управління розвитком транскордонного співробітництва та найвищої його організаційної форми – єврорегіонів як важливий етап на шляху України до Європейського Союзу. На основі результатів експертного дослідження автор акцентує увагу, на те що транскордонне співробітництво українсько-польських єврорегіонів – це основа прискорення нівелювання кордону, вирівнювання якості життя населення прикордонних територій та приведення його до середньоєвропейського рівня.

Ключові слова: єврорегіон, кордони, єврорегіональне співробітництво, транскордонне співробітництво, соціальний простір.

Інтеграція до ЄС передбачає проведення політики добросусідства. Одним із елементів, регіонального розвитку є здійснення транскордонної співпраці. За час, що минув після розпаду постсоціалістичного табору, в Європі з'явилися усі необхідні передумови для формування транскордонного співробітництва за участю прикордонних регіонів України. Налагодженню добросусідських відносин та транскордонної співпраці між країнами-сусідами сприяла спільна історія, етнічні корені, ряд спільних проблем прикордонних територій. Державний кордон, який у минулому не стимулював економічний розвиток господарства прикордонних територій, у нових економічних та політичних умовах перетворився у фактор, що загалом сприяє соціально-економічному піднесенню продуктивних сил, налагодженню відповідного прикордонного співробітництва. Після набуття Україною статусу сусіда Європейського Союзу здійснення транскордонного співробітництва на нових засадах та формах є особливо важливим для українського суспільства та регіонів. У свою чергу, ЄС зацікавлений у налагодженні добросусідства,

усунення економічних диспропорцій, соціальному та культурному розвитку по усіх лініях кордонів. Транскордонна співпраця є важливим елементом міжнародних відносин та зовнішньої політики молодій, незалежній Українській державі.

Проблемами дослідження прикордонних територій, міжтериторіального та транскордонного співробітництва в Україні почали займатися у кінці 80-х років співробітники Відділення Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України (м. Ужгород), а на початку 90-х – співробітники Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ (м. Одеса), професорсько-викладацький склад Львівського, Ужгородського, Волинського, Донецького національних університетів, Української академії банківської справи (м. Суми) та інші. З середини 90-х років вчені виявляють значну зацікавленість до проблематики транскордонного співробітництва [1, 8]. Наукові дослідження цих проблем здійснюють багато вітчизняних науковців: О. Амоша, П. Беленький, З. Бройде, В. Будкін, Б. Буркінський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, В. Євтух, Є. Кіш, М. Козоріз, О. Куценко, М. Лендсел, Н. Луцишин, П. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, В. Мікловда, Н. Мікула, І. Михасюк, А. Мокій, В. Пила, С. Писаренко, І. Прибиткова, І. Студенніков, О. Шаблій та вчені інших країн: П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, З. Курч, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, А. Стасяк, З. Зьоло (Польща), Б. Борісов, М. Ілієва (Болгарія), С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверев (Росія), П. Кузьмішин, Ю. Тей (Словаччина), Д. Віллерс (Німеччина), Р. Ратті, Г. – М. Чуді (Швейцарія) та інші.

Проте багато проблем, які стосуються функціонування регіонів (особливо прикордонних регіонів) України за нових геополітичних умов в контексті розширення ЄС та зміни статусу транскордонного співробітництва регіонів у оновленому Євросоюзі, залишилися не вивченими. Фрагментарність розробок обумовлює необхідність системного дослідження теоретичних і прикладних засад макро – і мезорегіональної інтеграції. Відчувається і потреба в переосмисленні загальної моделі міжрегіонального /

транскордонного співробітництва України за нових євроінтеграційних умов. Особливої уваги заслуговує активізація транскордонного співробітництва західних прикордонних регіонів України з східними прикордонними регіонами ЄС-держав Центральної Європи.

Мета статті полягає в тому, щоб з теоретичної та практичної точок зору дослідити основи здійснення транскордонної співпраці як чинника інтеграції України в Європейське Співтовариство та через вивчення експертної думки, надання рекомендацій щодо покращення управління єврорегіональним співробітництвом. Вирішення поставленої мети передбачає розв'язання певних *завдань*. Ними, зокрема, є:

- дослідження стану та перспектив здійснення транскордонного співробітництва;
- розкриття змісту євроінтеграційних процесів на регіональному рівні;
- виявлення сутності та функціональної ролі єврорегіонів у системі транскордонного співробітництва;
- узагальнення досвіду єврорегіонального співробітництва регіонів

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Поняття „транскордонне співробітництво” (у англійських аналогах „trans-border/trans-boundary cooperation”) дослівно тлумачиться як „співробітництво через кордон”. Відповідно до формулювання, зафіксованого в Європейській конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади (1980 р.), транскордонне співробітництво – це будь-які дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або владами, які перебувають під юрисдикцією двох або кількох держав і укладання з цією метою необхідних угод або досягнення домовленостей [2, 107].

Існують різні трактування поняття транскордонного співробітництва різними авторами. Зокрема, вчені Інституту регіональних досліджень НАН України М. Долішній та П. Беленький транскордонним співробітництвом називають „специфічну сферу зовнішньоекономічної, політичної, екологічної,

культурно-освітньої та інших видів діяльності, котру здійснюють на регіональному рівні”. Воно має низку особливостей, визначених наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і вирішенням проблем екологічної безпеки, ширшим взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв’язками людей, вищим навантаженням на інфраструктуру [3, 83]. Д. Стеченко розглядає транскордонне співробітництво як „інтенсивне прикордонне співробітництво у всіх сферах життя” та господарську форму, яка „сприяє пожвавленню регіонального розвитку, активному включенню країн у сучасний інтегрований світ” [4, 84]. П. Луцишин визначає транскордонне співробітництво як засіб, за допомогою якого регіони чи органи територіального самоврядування об’єднують свої зусилля з метою розв’язання спільних проблем [5, 69].

Здійснення транскордонного співробітництва можливе лише за наявності державного кордону між прикордонними територіями й торкається різних сфер життя та діяльності людей. Транскордонне співробітництво відбувається в межах державних структур і прикордонних територій. Мета такого співробітництва – подолання перешкод, що утворюють національні території для співпраці в спірних питаннях стосовно соціальної і економічної політики, інфраструктури, технології, культури та довкілля.

Термін „єврорегіон” використовується для позначення територій, де розгортаються інтенсивні процеси добровільного транскордонного співробітництва в різних галузях діяльності. Ці процеси охоплюють територію двох або більше країн і ґрунтується на співпраці місцевих органів влади та локальні ініціативи. Утворення єврорегіонів не загрожує суверенітету держав. Для створення єврорегіонів на локальному прикордонному рівні необхідна згода місцевих або центральних органів влади. Єврорегіони функціонують згідно з власними статутами, які не можуть суперечити законодавству країн, на території яких вони розміщені [6, 68]. Метою створення єврорегіонів є передусім налагодження діяльності, яка допомогла б зближенню локальних спільнот і органів влади прикордонних регіонів, економічної співпраці, розвитку комунікацій, захисту довкілля, культурно-

освітньої діяльності, туризму. Єврорегіони мають типові організаційні схеми з кількома комісіями: найвищий виборний орган – рада, виконавчий комітет, до складу якого входять всі представники, адміністрацій, робочі групи, в роботі яких беруть участь усі представники різних напрямків знань і різних територіальних рівнів. Важливим аспектом співпраці є рівноправність незалежно від розмірів і кількості жителів територій, які входять до єврорегіону.

Найбільш дієвим та виправданим чинником європейської регіональної інтеграції для України є здійснення транскордонної співпраці через єврорегіони. Українське законодавство під словом єврорегіон розуміє організаційну форму співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до двосторонніх або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [7, 1]. Україна має серйозний потенціал розвитку транскордонного співробітництва на західному й східному кордонах. Проте інтеграційний потенціал використовують не сповна. На сучасному етапі українське транскордонне співробітництво характеризується такими ознаками: розширенням Європейського Союзу та наближення кордонів ЄС впритул до України, здійснюється в межах єврорегіонів, у формуванні регіональної політики враховуються положення, ратифіковані Радою Європи. Основними принципами здійснення транскордонного співробітництва, як елементу регіональної політики є конституційність та законність, суверенітет, розподіл повноважень і функцій між учасниками, суб'єктами транскордонної діяльності та органів влади, гармонізації й узгодженості всіх інтересів, відповідальності. Позитивними прикладами у розвитку єврорегіональної співпраці, як вже згадувалося, можуть бути Німеччина, Чехія, Угорщина та Польща, де єврорегіони створені за периметром кордонів цих держав.

На кордонах України на даний час створено сім єврорегіонів: „Буг” (Україна, Польща, Білорусь, 1995), „Карпатський єврорегіон” (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, 1993), „Нижній Дунай” (Україна, Молдова, Румунія, 1998), „Верхній Прут” (Україна, Молдова, Румунія, 2000), „Дніпро” (Україна, Росія, Білорусь, 2003), „Слобожанщина” (Україна, Росія, 2003) та

„Ярославна” (Україна, Росія, 2007). З метою залучення до транскордонної роботи шляхом створення єврорегіонів на кордонах нашої держави ведуться перемовини про створення єврорегіонів „Дністер”, „Донбас” й ін.

Слід відзначити позитивний вплив створення єврорегіонів на активізацію транскордонної співпраці та реалізацію низки спільних проектів. Єврорегіонами здійснено ряд вагомих проектів та програм, спрямованих на розширення промислової кооперації та створення прикордонної інфраструктури, охорону навколишнього середовища, розвиток місцевого самоврядування та співпраці у гуманітарній сфері.

Дослідження діяльності єврорегіонів за участю областей України і порівняння функціонування єврорегіонів у Центральній та Східній Європі, аналіз статутних документів, організаційних структур та фінансового забезпечення показують, що основними перешкодами для ефективного функціонування української сторони в рамках єврорегіонів є: відсутність системного підходу до організації єврорегіональної співпраці; низький рівень залучення організацій української сторони в діяльності та реалізації цілей єврорегіонів; часто недостатній рівень підготовки кадрів в регіональних органах управління; недостатнє фінансове забезпечення, зокрема, через непідготовленість фахівців для розробки заявок щодо залучення коштів міжнародних фінансових структур [8, 704].

Таким чином, аналіз діяльності єврорегіонів за участю областей України, їх організаційної структури показує, що в рамках українських єврорегіонів поки що не вдалось створити ефективно функціонуючої мережі транскордонних інституцій, з розподілом компетенцій та належною координацією їх роботи. Суттєвим недоліком в інституційному забезпеченні ТКС є недостатній розвиток транскордонного співробітництва на рівні районів та громад. Разом з тим в Європі провідниками такої співпраці виступають саме місцеві органи влади та самоврядування, їх асоціації, громадські організації, підприємницькі структури.

Аналіз експертної думки щодо проблем транскордонного співробітництва

Як населення Львівщини сприймає створення та функціонування єврорегіонів? Що вони очікують від єврорегіонального співробітництва, вступу України в Європейський Союз? Це лише невелика частина запитань, поставлених експертній групі кафедрою соціології Львівського національного університету імені Івана Франка у лютому– березні 2008 року. Загалом було опитано 240 експертів під керівництвом автора у м. Львові [9, 82; 10, 18; 11, 162; 12, 41]. Метод дослідження – анкетне експертне опитування. Відбір респондентів – цілеспрямований, за методом „снігового клубка”. Експертів відбирали за професійно-посадовою ознакою: керівник у державному і приватному секторах економіки, державний службовець регіонального рівня, науковець у царині економіки та міжнародних відносин, викладач вищого навчального закладу із науковим ступенем доктора (кандидата) економічних, географічних, соціологічних чи юридичних наук.

Розглянемо оцінки експертів щодо проблем створення та функціонування єврорегіонів та розвитку єврорегіонального співробітництва. То ж першим питанням нашого експертного дослідження було визначити як люди проінформовані, що таке єврорегіон. Поінформованість людей, на думку експертів, про єврорегіони низька. 83,94% експертів вважає, що населення України скоріше не знає про існування регіонів. І це є очевидним, адже єврорегіони в Україні лише почали утворюватись і ще не набули масового розголосу. Тому інформація про єврорегіони поширюється вкрай погано.

Тож наступним нашим кроком було з’ясувати яким чином поширюється інформація про єврорегіони і дати рекомендації щодо способів поширення інформації. Найбільше інформації про єврорегіони за думкою експертів, можна отримати із друкованих видань (22,86%), із спеціалізованої літератури (21%) та з Інтернету (11%). Тому очевидно, що загальній масі людей ця інформація недоступна, адже мало хто буде шукати новинки в Інтернеті чи у бібліотеці. У повсякденному житті мало хто чує про єврорегіони, тому пропонуємо поширювати інформацію про єврорегіони через засоби масової інформації – радіо, телебачення, друковані видання

які споживає більшість населення. А також доцільно було б запровадити курс навчальної дисципліни „Транскордонне співробітництво” у вищих навчальних закладах.

Наступним кроком нашого експертного дослідження було визначити, чи сприяє розвиток євро регіонів вступу України до ЄС. Як з’ясувалось, 42% експертів сказали, що розвиток євро регіонів сприяє вступу нашої країни до ЄС. І це очевидно, тому що однією з основних концептуальних засад побудови Об’єднаної Європи є принцип „Європа регіонів”. Відповідно до цього, базовим елементом Європейського Союзу як державного утворення будуть окремі регіони, що входять до складу країн-учасниць ЄС, відповідають визначеним критеріям і в цілому є самодостатніми. Отже, акценти у зовнішньому співробітництві мають поступово зміщуватися на регіональний рівень. Також 28% експертів вважає, що розвиток євро регіонів скоріше сприяє вступу України до ЄС, бо ж існує ще багато проблем і невирішених питань на які варто звернути увагу Україні. Жоден з експертів не зазначив, що євро регіони не сприяють розвитку України. Отже, можна зробити висновок, що чим більш розвиненіші будуть євро регіони на території України, тим скоріше ми вступимо до ЄС. Євро регіони являються зеленим світлом для вступу до ЄС.

Аналізуючи євро регіональну співпрацю, необхідно визначити рівень розвиненості кожного виду співпраці (рис. 1). Найбільш розвинутою сферою євро регіональної співпраці є туризм. На думку експертів він розвинутий на 74,6%. Це пояснюється географічним розташуванням, кліматичними особливостями Карпатського євро регіону. Регіон приваблює до себе туристів кожної пори року на відпочинок у горах, та запрошує іноземців на екскурсії по історичних пам’ятках. Другою найбільш розвинутою сферою є культурна сфера. Вона розвинута на 66,0%. Так як даний регіон населений етнічними групами і повний національного духу і колориту. Економічна сфера розвитку співпраці стоїть на третьому місці. Розвиток її становить 64,6%. Це пояснюється сусідством Карпатського євро регіону з країнами Євросоюзу, значними покладами корисних копалин. Четвертою сферою по рівню розвитку співпраці являється транспортна сфера, яка становить

60,6%. Вона почала набирати свого розвитку у зв'язку із створенням спільних підприємств і концернів.

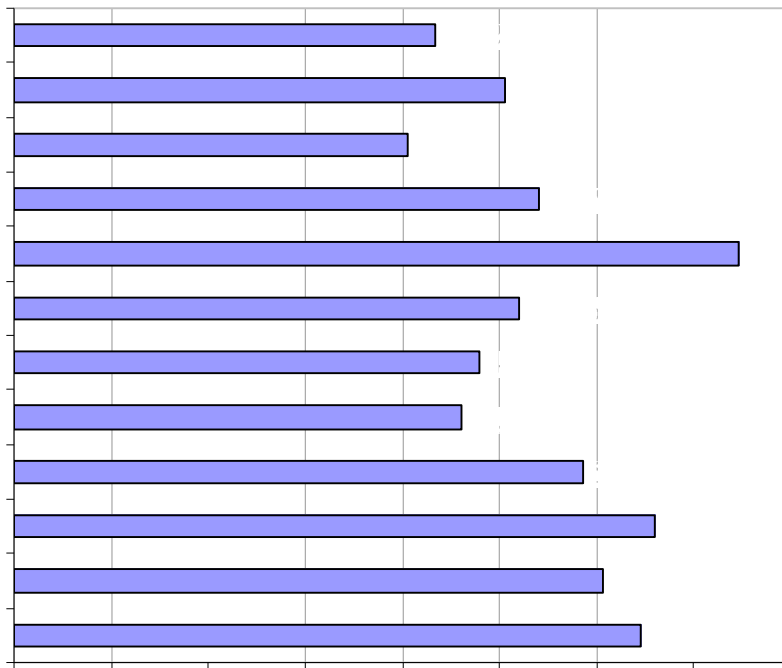

Рис. 1. Розвиток видів співпраці у Карпатському єврорегіоні (з цього питання респонденти могли вибрати декілька варіантів відповідей)

Оскільки, єврорегіони сприяють вступу України до ЄС, тож цікаво було дізнатися чи позитивно все ж таки єврорегіональне співробітництво впливає на розвиток економіки України. В цьому питанні думки експертів збігаються. Експерти вважають, що єврорегіональне співробітництво позитивно впливає на економіку України (так зазначає 53,33% експертів). 36,67% експертів схиляється до думки, що єврорегіони скоріше позитивно ніж негативно впливають на розвиток економіки України. І лише 3,33% експертів вважає, що співпраця у межах єврорегіону скоріше негативно ніж позитивно впливає на економічний розвиток. Тож не потрібно ідеалізувати єврорегіональну співпрацю, адже і тут є підводні камені для економіки країни. Хоча, в загальному можна стверджувати, що наша гіпотеза підтвердилася, чим більш покращуватиметься розвиток єврорегіонального співробітництва, тим більш підвищиться рівень життя населення. Жоден з експертів

не сказав, що єврорегіональне співробітництво негативно впливає на економічний розвиток країни, тож у нас не виникає підстав, щоб не розвивати співпрацю у єврорегіонах.

Цікаво було дослідити думку експертів про те, що хоче отримати Україна від єврорегіонального співробітництва. У відповідях на це питання думки експертів розпорошилися: 29,41% експертів сказали, що основною метою розвитку співробітництва є залучення інвестицій, адже збільшення кількості іноземних вкладень сприятиме економічному росту держави. 20,59% експертів ще раз наголосили на тому, що при покращенні співробітництва у єврорегіонах шанси вступу України до Євросоюзу зростуть. Велика частка експертів зазначила, що єврорегіональна співпраця сприятиме покращенню екологічної ситуації в Карпатському єврорегіоні 14,71%, 11,76% експертів зазначили, що основною ціллю співпраці є створення спільних підприємств, 10,29% вважає основною метою співробітництва – здобуття досвіду у сфері виробництва і управління. Лише 8,82% експертів вважають, що вирішення соціальних проблемі і 4,41% експертів зазначає, що ціллю єврорегіональної співпраці є розвиток гуманітарних проблем. Тож можна зробити висновок, що основний акцент експерти ставлять на економічний розвиток єврорегіону.

Аналізуючи причини, які гальмують розвиток співпраці єврорегіонів, на думку експертів, ми бачимо, що перші три причини які перешкоджають розвитку єврорегіонального співробітництва пов'язані з політичною ситуацією в державі та рівнем сприяння держави загалом на розвиток Карпатського єврорегіону. Немає досконало створених органів управління Карпатським євро регіоном, тому й нема досконало розвинених інституцій євро регіонального співробітництва (табл. 1).

Таблиця 1

Причини, які гальмують розвиток єврорегіональної співпраці

Місця	Причини гальмування співробітництва
1	Законодавча неузгодженість
2	Нерозвиненість інституцій єврорегіонального співробітництва

3	Нестабільна політична ситуація
4	Низький ступінь залучення до єврорегіонального співробітництва підприємницьких структур, недержавних установ та громадських організацій
5	Відсутність системного і перспективного підходу до організації єврорегіональної співпраці,
6	Візовий режим перетину кордону
7	Недостатність повноважень регіональних органів влади
8	Неврегульованість правил оподаткування
9	Недостатній рівень фінансової підтримки єврорегіональних проектів
10	Недостатня кількість кваліфікованих кадрів
11	Брак банківських установ

Висновки. У статті наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми, яка виявляється у з'ясуванні основних форм та сфер єврорегіонального співробітництва, місця і ролі єврорегіонального співробітництва у сучасній системі міжнародних відносин, соціально-економічних проблем співробітництва.

Головна практична цінність єврорегіонального співробітництва – це зростання життєвого рівня населення та підвищення економічної потужності прикордонних територій через створення транскордонного інтегрованого економічного регіону, зміцнення економічного потенціалу, зниження рівня бідності та безробіття, розвиток добросусідських відносин. Все це можна здійснити через: розвиток економічної кооперації; розбудову інфраструктури; охорону довкілля; комунальний та регіональний розвиток; розвиток туризму; підвищення рівня регіональної самоідентичності; впровадження євроінтеграційних ідей. Сьогодні Співпраця на вказаних територіях, зокрема в межах єврорегіонів „Карпати”, „Буг”, „Сян”, здійснюється, переважно, між обласними державними органами влади. Завдання ж полягає в тому, щоб перевести функціонування кожного єврорегіону на рівень співробітництва територіальних громад. Йдеться про органи самоврядування, громадські організації, інформаційні центри тощо.

Запропоновані шляхи вдосконалення українсько-польських транскордонних економічних відносин, в т. ч. Львівсько-Жешівський міст співпраці, зокрема напередодні чемпіонату

Європи, з футболу „Євро-2012”, дозволить на прикордонних територіях досягнути успішних результатів у розвитку підприємництва та практично всіх галузей економіки і сфер суспільного життя, створенні сучасної транспортної, інформаційно-телекомунікаційної та соціальної інфраструктури на рівні європейських стандартів, залученні значних інвестицій та збільшенні кількості робочих місць.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Мікула Н.* Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Л.: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
2. *Терещенко Т.В.* Концептуальні підходи до забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в Україні / Т.В. Терещенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 4. – С. 105-111.
3. *Терещенко Т.В.* Теоретичні засади транскордонного співробітництва / Т.В. Терещенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 3. – С. 82-86.
4. *Кіш Є.* Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу / Є. Кіш // Політичний менеджмент. – 2006. – №5. – С. 131-143.
5. *Луцишин П.В.* Територіальна організація суспільства (основні теорії): навч. посіб. / П.В. Луцишин, Д. Клімонт, Н.П. Луцишин. – Луцьк: РВВ „Вежа”; Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. – 356 с.
6. *Мікула Н.* Єврорегіони: досвід і перспективи / Н. Мікула. – Л.: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
7. Закон України про транскордонне співробітництво // Голос України. – 2004. – 22 лип.
8. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІС, 2007. – 768 с.
9. *Щерба Г.І.* Соціологічні дослідження розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Зб. наук. пр. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка Фенікс, 2007. – Вип.. 8. – С. 82–92.

10.Щерба Г.І. Розвиток транскордонного співробітництва в українсько-польських євро регіонах // Вісник Одеського національного університету. – 2009. – Т. 14. Випуск. 2. – С. 18-27. – [Серія: “Соціологія і політичні науки”].

11.Щерба Г.І. Сучасні проблеми транскордонного співробітництва України і Польщі в світлі соціологічних досліджень // Соціально-економічне гуртування у контексті модернізації транскордонних регіонів / Ред. М.Г. Возняк. – Жешів: Вид-во Жешівськ. ун-ту, 2008. – С. 162–171.

12.Щерба Г.І. Роль євро регіонів і транскордонного співробітництва у функціонуванні соціального простору в Європі // Український соціум. – 2008. – №3 (26). – С. 41-53.

13.Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – С. 138-167.

14.Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на період 2007-2010 роки: Постанова КМУ № 1819 від 27.12.2006 р.

15.Perspektywy przygranicznej współpracy polsko-ukrainskiej w swietle czlonkostwa polski w unii europejskiej / J. Andreasik, B. Kawalko, E. Kawec-ka-Wyrzykowska, J. Szlachta. – Zamosc. 2003. – s. 45.

16.Pogranicze z Niemcami a inne pogranicza Polski / Pod red. Zbigniewa Kurcza. – Wroclaw, 1999. – 285 s.

17.Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej. Z badań regionalnych, etnicznych i lokalnych / Red. M. Malikowski, D. Wojakowski. – Kraków: Nomos, 2005. – S. 336.

В статье рассмотрена проблема управления развитием трансграничного сотрудничества и наивысшей его организационной формы – евро регионов как важный этап на пути Европейского Союза, Украины, к ЕС. На основе результатов экспертного исследования автор акцентирует внимание, на то что трансграничное сотрудничество украинско-польских евро регионов – это появление ускорения нивелировки границы,

выравнивания качества жизни населения пограничной территории и приведения его, до среднеевропейского уровня.

Ключевые слова: еврорегион, границы, еврорегиональное сотрудничество, трансграничное сотрудничество социальное пространство.

In the article the problem of management development of collaboration is considered and the greatest his organizational form – European regions as the important stage on the way of European to Union, Ukraine, to ES. On the basis of results of expert research an author accents attention, on that a transborder collaboration of the Ukrainian – Polish European regions is appearance of acceleration of leveling of border, smoothing of quality of life of population of boundary territory and bringing him over, to the среднеевропейского level.

Keywords: European region, scopes, euroregional collaboration, social space.

УДК 159.942.5

Божок О.О.

ФЕНОМЕН ФРУСТРАЦІЇ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

В статті висвітлюється специфіка вивчення феномену фрустрації, складність та багатогранність цієї дефініції. Теоретично обґрунтовується як з позицій наукових підходів формувалася спільний вектор вирішення проблеми „фрустрація”.

Ключові слова: фрустрація, фрустратор, фрустраційна ситуація, фрустраційна реакція, фрустрованість, теорія фрустраційної фіксації.

Актуальність дослідження проблеми фрустрації обумовлюється поширеністю цього явища в сучасному суспільстві. Слід відмітити, що зазначений феномен вивчався в рамках медицини та соціології, права та криміналістики, однак в психології, а тим більше, у віковій психології поки що не зайняв належного місця серед досліджуваних дефініцій.

У „Словнику практичного психолога” поняття фрустрація визначається як психічний стан переживання невдачі, що виникає при наявності реальних чи уявних непереборних перешкод на шляху до певної мети [11, 734]. При вивченні фрустрації виокремлюють наступні поняття: фрустратор (причина виникнення фрустрації), фрустраційна ситуація, фрустраційна реакція тощо.

Особистість розвивається та формується завдяки наявності перешкод, як зовнішнього плану, так і внутрішнього. Людина як соціальна сутність, наділена розумом, самосвідомістю та активно взаємодіє у Всесвіті. Ця її сутність міститься в діалектичному протиріччі, єдності її потреб і здібностей, актуальній доречності та потенційних можливостях на біологічному (природному), соціальному і духовному рівнях.